

Основи форми владних відносин

Олександр Бурик

Кафедра прикладної математики, Національний університет "Львівська політехніка", УКРАЇНА, м.Львів, вул.С.Бандери, 12, E-mail: sashanettm@gmail.com

Abstract – The article is devoted to the problem of different forms of political power. Exactly examined Ledyaeв's theory about political power. In this article we can read about different relations between objects and subjects of politic.

Ключові слова – political power, forms of power, Ledyaeв's theory.

Влада є однією з фундаментальних засад політичного розвитку суспільства. Вона має правовий, економічний, духовно-ідеологічний характер, існує скрізь, де наявні будь-які стійкі об'єднання людей, тісно пов'язана з політичною сферою, є засобом здійснення і способом утвердження певної політики

Галузь політичної науки, яка досліджує владу, називається кратологією, а вчені, які аналізують її — кратологами. Політологи по-різному тлумачать поняття "влада". Найприйнятнішим є визначення її як здатності, права і можливості розпоряджатися ким-небудь або чим-небудь, вирішальне впливати на долі, поведінку та діяльність людей за допомогою авторитету, волі, примусу, сили тощо.

Політична влада — здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на діяльність, поведінку людей та їх об'єднань за допомогою волі, авторитету, права, насильства; організаційно-управлінський та регулятивно-контрольний механізм здійснення політики.

Загалом проблема теоретичного аналізу політичної влади полягає у з'ясуванні трьох питань:

сутність влади (кому вона служить?);

зміст влади (у чийх руках перебуває?);

форма влади (як вона організована, якими є апарат, і методи та механізми її здійснення).

Характеристика політичної влади потребує розгляду питання про її суб'єкт і об'єкт влади.

Суб'єкт політичної влади. Ним є джерело активної предметно-практичної політичної діяльності, спрямованої на об'єкт. Існує думка, що поняття "суб'єкт влади" і "носій влади" нетотожні. Суб'єкт влади — це соціальні групи, насамперед панівні класи, політичні еліти, окремі лідери; носії влади — державні та інші політичні організації, органи і установи, утворені для реалізації інтересів політичне домінуючих соціальних груп. Такий поділ є відносним. Побуває й інша класифікація владних суб'єктів. Згідно з нею суб'єкти влади умовно поділяють на первинні й вторинні:

1. Первинним суб'єктом за республіканського, демократичного правління є народ - носій суверенітету і єдине джерело влади в державі. Він здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та місцевого самоврядування. Поняття народ неоднорідне: основними суб'єктами влади є великі групи населення, об'єднані спільністю корінних інтересів і цілей; неосновними — невеликі етнічні групи, релігійні громади тощо.

2. Вторинні суб'єкти носіїв влади - малі групи, представницькі колективи, партії, асоційовані групи, групи партикулярних (приватних, неофіційних) інтересів тощо. Суверенним суб'єктом політичної влади є громадянин держави, наділений конституційними правами та обов'язками. Суттєву роль у владних відносинах відіграють політичні лідери. Наслідки їхньої політики, як відомо, різні: прогресивні й регресивні, плідні та безплідні, благополучні й трагічні. І, нарешті, сукупним (колективним) носієм політичної влади є сама політична система суспільства як спосіб організації і розвитку соціальних спільнот і їх стосунків.

Об'єкт політичної влади. Це явища і процеси політичної сфери, на які спрямована дія суб'єктів політики. До розуміння об'єкта влади треба підходити діалектичне, оскільки певні суб'єкти і об'єкти влади можуть мінятися місцями залежно від обставин і ролі. Скажімо, класи, соціальні групи, етнічні спільноти, окремі громадяни, громадсько-політичні організації є суб'єктами або носіями політичної влади, водночас вони і стосунки між ними є об'єктами владного впливу. До об'єктів політичної влади відносять також усі сфери суспільного життя — економічну, духовну, соціальну, науково-технічну тощо, суспільство загалом.

Основними формами політичної влади дослідники визначають :

- панування;
- політичне керівництво;
- управління.

Панування — це абсолютне чи відносне підкорення одних людей (соціальних груп) іншим.

Політичне керівництво й управління реалізуються через прийняття стратегічних і тактичних рішень до об'єктів влади, через організацію, регулювання та контроль їх розвитку. Але практика владарювання свідчить про існування некоректних, а подекуди й аморальних форм та засобів: підкуп, обман, обіцянки, шантаж, штучні перешкоди, популізм тощо. Усе це завдає шкоди істинній демократії, підриває престиж влади, викликає до неї недовіру народу, загрожує соціальними конфліктами.

Форми політичної влади розрізняють і за критерієм головного суб'єкта правління. До них належать:

- **монархія** — єдиновладне (абсолютне чи з конституційним обмеженням) спадкоємне правління однієї особи (монарха);
- **тиранія** — одноосібне деспотичне правління внаслідок насильницького захоплення влади;
- **аристократія** — влада кращих, тобто верхівкової, знатної, привілейованої групи;
- **олігархія** — влада небагатьох багатих;
- **тимократія** — особлива форма олігархії, за якою державна влада належить привілейованій більшості, яка володіє високим майновим цензом, часто — військовою силою;

- **теократія** — влада церкви;
- **охлократія** — влада натовпу, що спирається не на закони, а на миттєві настрої та примхи юрби, яка часто піддається впливові демагогів, стає деспотичною і діє тиранічне;

- **демократія** — влада народу на основі закону та забезпечення прав і свобод громадян.

Цікаву, на наш погляд, типологію форм влади наводить російський дослідник Валерій Георгійович Ледаєв. Він будує свою теорію на порівнянні багатьох варіантів класифікацій форм влади у соціологічній та політологічній літературі.

В.Ледаєв виділяє 6 форм влади, які відрізняються один від одного за джерелом підпорядкування об'єкта суб'єкту :

- Сила
- Примус
- Спонука
- Переконавання
- Маніпуляція
- Авторитет

Сила передбачає здатність суб'єкта безпосередньо впливати на об'єкт чи його оточення. Йдеться про здатність суб'єкта впливати на об'єкт чи обмежувати його потенціал дій (як фізично, так і психологічно). Дослідник доводить, якщо влада здійснюється у формі сили, то даний факт позбавляє об'єкт можливості вибору з поміж альтернатив. В цьому випадку значення має й те, що лежить в основі суб'єкта досягати підкорення об'єкта і чи це реальне. Відповідно зараз ідеться про застосування сили, а не погрози.

Примус як форма влади використовується у випадку відкритого неспівпадіння інтересів суб'єкта та об'єкта. В цьому випадку на перше місце виходить загроза використання негативних санкцій у випадку відмови підкорення наказові.

Спонука. У цьому випадку джерелом влади є винагорода, яку отримує об'єкт в обмін на підкорення, тобто ідеться про те, що при застосуванні примусу підкорення досягається через загрозу негативних санкцій, то у випадку спонуки через обіцянку винагороди (позитивні санкції). Окремі дослідники обґрунтовують цю форму влади, наводячи такий приклад, що пов'язаний з первинним етапом об'єкта: якщо в результаті взаємодій з суб'єктом стан об'єкта покращився, то застосувались позитивні санкції, якщо погіршився – то негативні. В.Ледаєв стверджує, що спонукальна влада базується на утилітарних ресурсах (гроші, нерухомість, можливість надання певних послуг тощо), а примус асоціюється зі зброєю, різними перевагами тощо.

У випадку **переконання**, джерелом влади є аргументи, які суб'єкт може використовувати для підкорення об'єкта. Йдеться про здатність суб'єкта досягнути підкорення об'єкта за допомогою раціональних аргументів. У цьому випадку об'єкт має можливість вибору – прибігати аргументам суб'єкта чи ні (на це не впливають загрози негативних санкцій, ні мотивація підкорення примусами). Таким чином, також важливе значення отримують ресурси суб'єкта, наприклад, вміння переконувати, ораторські здіб-

ності, доступ до інформації та вміння її подати необхідним чином тощо.

Маніпуляція як форма влади передбачає підкорення об'єкта суб'єктові через здатність останнього здійснювати прихований вплив на об'єкт. На відміну від інших форм влади, де суб'єкти чітко декларують свої позиції та наміри, при маніпуляції суб'єкт діє без артикуляції своїх побажань. Маніпуляцію дослідники трактують як підступну з форм влади, оскільки при її використанні об'єкт не усвідомлює, що на нього здійснюється тиск, він не бачить свого супротивника, який обмежує його свободу. Таким чином, маніпуляція є гіршою ніж насильство, оскільки при останньому жертва знає, що є об'єктом чийсь агресії.

Авторитет передбачає існування певної характеристики (якості) суб'єкта чи його статус, який змушує об'єкта прийняти його накази незалежно від їх змісту. Цікавим є визначення Л.Стейн, яка визначає авторитет як нетестоване прийняття когось рішення. Тобто сила цієї форми влади знаходиться в самому суб'єкті, джерелі влади.

Дослідники виділяють 3 типи авторитету:

1.Персональний – базується на персональних характеристиках (якостей) суб'єкта, що оцінені об'єктом. Йдеться мова про любов, захоплення, дружбу чи психологічну схильність до панування і підкорення. В рамках цього авторитету виділяють компетентний авторитет, в основі якого лежить віра об'єкта у те, що суб'єкт переважає його у знаннях та краще розуміє як реалізувати інтереси кожного.

2.Традиційний авторитет, що базується (як і у М. Вебера) на вірі у святість влади і давніх законів. Такий авторитет «передається» суб'єкту по традиціях та не залежить від його персональних характеристик. Прикладами такого авторитету можуть бути відносини між батьками і дітьми, молодшими і старшими.

3.Легальний авторитет базується на вірі у законність правил та на праві тих, кого вони наділили авторитетом, видавати накази.

Всі вище перелічені форми влади, на думку В.Ледаєва, є «ідеалтипами», абстракціями у досліджених владних відносин. Втім все ж таки сприяють опису влади, її дослідженню та поясненню.

Таким чином, через розглянуті нами форми політичної влади дають змогу:

- забезпечити законні права громадян, їх конституційні свободи;
- утверджувати право як стрижень суспільних відносин і самим навчитися підкорятися праву,
- виконувати функції розбудови держави (господарські, культурні, соціальні та ін.)

References

- [1] Ледаєв В.Г. Власть: концептуальный анализ. - М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2001. – 384 с.
- [2] Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і політика / А.Колодій, Л.Климанська, Я.Космина, В.Харченко. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 664 с.